

Вчителька

Олександр Мінович

Вчителька

(70-ті роки)

– Добрий-день! – проспівав стоячи й дружно восьмий клас.

– Сідайте, я ваша нова вчителька, Лариса Іванівна. Викладатиму українську мову та літературу, а також буду у вас класним керівником.

– А скільки вам років? У нас такої молоді вчительки ще не було. Тільки піонервожаті.

– Роки всі мої. Непотрібних питань не задавайте. А от урок вже почався, – Лариса Іванівна перейшла до роботи, старалася бути строгою, аби налаштувати дітей на поважний тон. – Черговий, хто відсутній сьогодні?

З передньої парти піднялася охайна дівчинка в білому фартушку, старанно напрасованому червоному галстуку:

– Присутні всі, крім Рибака.

– А що з ним?

– Не знаю. Він у нас часто на уроки не приходить.

– З якої причини? Хто-небудь може сказати... Чого мовчите?... Ну, добре, потім розберемося, а зараз перейдемо до теми уроку.

Школа, незнайоме село, учні, колеги-вчителі – те, з чим тепер прийдеться щодня мати діло молодій вчительці. Направили сюди на роботу після закінчення педагогічного. Хотілося в місто, де чистіше, веселіше, де кінотеатри і зручний транспорт, але хіба дають вибирати... Куди випало, туди й пішла... Далекувато від дому, нечасто своїх навідаєш, та що поробиш... Мріяла бути вчителькою – нема чого жалітися.

Директор – Борис Степанович, домовився з кімнатою – два кілометри від школи, проте село величеньке, витягнулось на кілометри, могло й далше бути. Хата стара, під почорнілим шифером, зате до помешкання окремий вхід. Всі зручності на вулиці – на те й село. Не принесеш води чи дров – не проживеш. Зимою прийдеться топоти торфом, але може директор домовиться за вугілля. Ліжка в кімнаті немає, замість нього збита з дощок лежанка і матрац – від попередніх квартирантів-будівельників залишилися. Ні подушки, ні ковдри... Прийдеться додому написати, щоб вислали. Аби знаття, з собою везла б.

Добре, що сама сільська, до всього навчена, а як тут городські справилися б – уявити не можна. Хазяйка – баба Голька, спочатку заломила квартирних десь на третину вчительської зарплати, але згодом попустила трохи – той-таки Борис Степанович сторгувався.

З їжею поганіше. В магазині нічого не купиш, а свого не скоро заведеш. Продукти зберігати потрібно в погребі – холодильників ще ніхто не бачив. Щоб зберегти – солити, сушити треба, інакше викинеш.

- Нічо-о. Не пропадете, – заспокоїв директор. – Картоплі в сусідів купите, а дещо випишете в колгоспі – домовлюся. А там, надалі – обзаводьтесь. В нас гастрономів не має. Що наstarався, те і їсти будеш.

Тепла осінь – не зима. Вікна відкрила, вітру-сонця напустила, вимила, витерла, порозкладала й відчула, ніби стіни зріднішали. Переночувала – геть стали своїми.

На другий день у шкільному коридорі зіштовхнулася з дебелим юнцем: учень – не учень, і на вчителя не схожий... На цілу голову вищий, у розрізі сорочки з грудей волосся проглядає... В очі дивиться нахабно, ще й дороги не дає:

- Ви хто такий, – запитала. А він ніби не чує – поглядом мацає...

Так і розійшлися.

В учительській сказали, що то і є той Рибак, який уроки прогулює. Йому давно вже про школу забути треба – вуса пробиваються, три рази в одному класі повторно залишався, але потрібно, бачите, аби восьмий закінчив – вимоги такі з району. Вчитися хлопець не хоче, вчителів не боїться, вигнати б, але якби на те воля...

- Намучитесь ви з ним, Ларисо Іванівно. Вміє сала за шкуру залити, інших підбити на капості. Ми вже дождатися не можемо, коли його збавимось.

Толік Рибак не тільки в класі, у всій школі ніби як за головного – переросток, що тут скажеш... До науки ніколи не тягнувся, скучна вона йому, а по життю і хитрован, і кмітливий, і розсудливий, немов старий. А ще ризиковий, нахабний – чим тобі не поводити для хлопчачої ватаги. Без нього жодне діло не починається.

Сьогодні якраз намітили в колгоспний сад залізи – груша "диба" дозріла. Плоди на ній наче два кулаки, а солодкі – аж губи липнуть. Сама груша – дерево високе, розлоге, і росте одна на самому видному місці. Не підібратися. Сторожу, кривому Івану, з усіх боків видно. І собака злий тут таки. Здавалося б марна справа – обнести, але не для Толікової компанії. Вони, як чимось зададуться, то, мабуть, зуміють і штани з когось зняти непомітно.

- Ви двоє йдіть до сторожки, підпаліть там що-небудь і кричіть на весь сад, – командує Рибак, – тільки ж самої сторожки не чіпайте. Листя якесь, може дошку стару – аби диміло.

- А що кричати?

- От безтолковщина! Нічо без мене не можете. Репетуйте: "Горить! Горить!" і шо в голову збреше – тільки б сторожа відволікти. Побіжить до вас, а ми до груші. Поки вернеться – справимось.

- Класно придумав!

- Стоп! Стоп! Ше не все. Ти Васька з Юриком – беріть груддя, каміння, палки, які знайдете – будете собаку атакувати, коли Іван побіжить "пожежу" гасити. Кидайте, щоб у будку сховався. Тоді хтось хай будку припре дошкою, бачите, тамо валяється – і сміливо на грушу. Ви зверху трясете, а ми знизу збираєм. Але швидко треба, не

валандатись. Раз, два і дьору! Вловили?

- А то!

- Вперед!

За хвилин п'ятнадцять справилися - повні пазухи, аби донесли.

- Собаку не забудьте відкрити і листя позбирайте! Менше сторожеві в очі кидатиметься, що ми тут промишляли, - чується наостанок нове розпорядження.

Дорогою їли накрадене, регочучи обговорювали нашестя у сад. Коли разом впивалися в тверду солодкість зубами, чувся веселий, смаковитий хрумкіт.

Лариса Іванівна прийшла на урок в піднесеному настрої. Дорогою до школи з нею віталися люди, немов зі старою знайомою - знали, що нова вчителька. Нечасто в селі хтось чужий селиться. Дівчину тішила ця увага й привітність. Приємно бути дорослою, безтурботно йти на роботу, почувати себе в числі тих, до кого відносяться з пошаною.

На домашнє завдання восьмому класу треба було вивчити вірш. Учні по черзі виходили на середину класу, до дошки. Хто урочисто-піднесено декламував, хто збиваючись-запинаючись згадував зазубрене, а хто й бурмотів нерозбірливо собі під ніс. Були і такі, що зовсім нічого не могли сказати. Толік Рибак серед них.

Молода вчителька виставила в журнал оцінки, а недбалих залишила вчити після уроків. Не можуть дома - нехай в школі вчать, замість того, аби футбольний м'яч ганяти на шкільній площадці.

Рибак нахабно заявив: остатися не може - справи у нього.

Лариса Іванівна вирішила не поступатися, присадити неслухняного учня, не дати вилізти на голову з першого дня. Сказала, що ніякі справи її не цікавлять - Толік повинен обов'язково залишитися. Проте наразилася на ще більше нахабство:

- Чого це я маю сидіти тут з вами? Робити мені біше нема чого, - заявив хлопець.

- Що ти собі дозволяєш?... Ти як з вчителем говориш?... Тебе хто так навчив?... Тільки подивіться на нього, який вищукався.

- Нічо не вищукався... Завжди був такий.

- Ну, знаєш, я тобі не збираюся потакати і сперечатися з тобою не маю бажання. Давай, збирайся і без батьків не приходь. Напевно, прийдеться з ними говорити, а не з тобою. Зрозумів?

Батько Рибак в школу навідався. Правда зайшов чомусь не до класного керівника, а в кабінет директора. Борис Степанович викликав до себе Ларису Іванівну й наказав допустити на уроки нахабного учня-переростка. Ще й порадив шукати правильні підходи до неслухняних школярів, старатися не випускати ситуацію за межі школи. Прийшлося вчительці з цим змиритися.

Проте Толік не вгамувався. Задумав мститися.

Дрібні каверзи у нього не пройшли. Кнопку на стільці Лариса Іванівна легко помітила, змела на підлогу, вдала, ніби нічого не було. Сама недавно в школі вчилася - учнівські "коники" не забула.

З намазаною салом дошкою вийшло складніше. З таким вчительці стикатися не приходилось. Вона ніяк не могла зрозуміти, чому крейда ковзає по дошці й не пише. Як

не натискала, а воно й сліду не залишає. Тільки тоді, коли почула смішки за спиною, зрозуміла: щось не так. Придивилася уважніше і знайшла відповідь на загадку. Старанно витерла жир, написала тему уроку й продовжила заняття. Прикинула: як не буде акцентувати на каверзах увагу – скоріш доб'ється результату. Якщо задумки учнів не спрацюють – більше вони до них вертатися не будуть. Якби тільки швидше весь свій арсенал вичерпали. Здається, десь таке читала з педагогіки.

Прочитане не допомогло. Рибак свідомо йшов на конфлікт. Робив це скрито, аби ніхто не присікався. Нова задумка вражала підступністю. Боротися з нею молодій вчительці не було як.

Тепер, де тільки вона не проходила – чи коридорами школи, чи на подвір'ї, коли поряд нікого з вчителів не було, вслід летів чийсь притишений шепіт: "Киці-киці-киці! Киці-киці-киці!". Немов кошеня кликали. Обернеться – губи в учнів стиснуті, наче на замку. Спробуй вгадай, хто кпиться.

Дошкульну вигадку придумав Толік. Підговорив своїх "корешів" на це підле діло. Придумав і прізвисько новенькій – Киця. Прижилось... Спочатку поза очі називали Ларискою, а тепер тільки Кицькою і не інакше.

– А шо, – казали, – справді на кицю схожа: маленька, пухната і очі тм'яно-зелені. Чи то може так здаються здаля, якби ж то ближче роздивитися, але вчителька – не підступишся.

– Нічо, роздивимся... часу треба.

Лариса Іванівна розгубилася. Не чекала такого нахабства від учнів. Роздумувала: поскаржитися директору, чи змовчати. Пожаліється – впаде в директорських очах – не змогла сама справитися. Змовчить – можуть ще більше знахабніти від безкарності. От тобі й вчительство... Такого в інституті не вчили... І що тут робити?

Ввечері, в самотній пустій хаті, набігло на душу, навалилося. Стало якось незатишно, прикро. Сумніви обсіли: чи справді за своє діло взялася, вийде з неї вчителька чи не вийде, не краще буде кинути, поки не пізно. Захотілося виплакати, поділитися з кимось наболілим. Проте з ким? Чужа... Близького нікого. Вирішила листи написати. Мамі, подружкам, однокурснику Богдану, з яким сиділа три роки за одною партою й ходила в бібліотеку першоджерела у зошит виписувати.

Богдан, якого на курсі величали Бодя, дуже подобався Ларисі. Все надіялась: може в них щось вийде, хтіла б поїхати-піти за ним, куди скаже. Проте не сказав – роз'їхались-розбіглись... Але надія жевріла, з голови викинути Бодю не могла. В думках щодня розмовляла з ним.

В листах виклала все, що наболіло. Як їло тепер її всередині та мучило сумнівами, як накочувало обідою, що засіла й не відпускала. Бо це ж треба: стараєшся, стараєшся, а тобі мов обухом по голові.

Написала і відчула – полегшало...

Зранку летіла в школу з новим поривом. Здаватися більше не збиралася.

А тут і допомога не забарилася. Недаремно кажуть: візьмись за діло старанно, а далі воно саме посунеться.

Воєнрук – здумав взяти молоду вчительку під своє крило. Прочув десь про "кицю", та й прийшов на виручку. Опікуватися такою для нього – мрія. А коли ти сам молодий, до дівчат ласий, наче кіт на миші, чого б не опікуватися. Кращого приводу не знайти. Новенька, гарненька – та то ж тільки такого й хотілося.

А з учнями: шикнув раз і розбіглися. Знали – може й підзатильників надавати, як не послухають. Воєнрук в педагогіку не вдаряється. Зелену сорочку з погонами надів і командує цілими днями на шкільному плацу: "Делай раз! Делай два! Кроком руш!". Розмова у нього коротка. З ним не посперечаєшся.

Тим часом Ларису Іванівну заморочило побутом. Нелегко в селі на необжитому місці. Посуду немає, якогось відра для води треба, молотка і цвяхів – килимка на стіну прибити, таза, щоб умитися над чимось, сокиру аби дров нарубати – в плиті розпалити, віника – в хаті підмести... І те потрібно, і цього не вистачає, і те позич, і цього проси... Клопоти й клопоти... За таким і про школу забудеш, про витівки учнівські...

Але ж – ні... Цілий стос зошитів лежить на столі. До пізньої ночі прийдеться читати-провіряти, оцінки виставляти. Де тільки час на все брати.

Ще й з їжею клопіт. Пішла в магазин – а там тільки горілка, халва й цукерки залежані – "внагрузку" дають, коли щось добре завезуть. Хотіла олії купити – закінчилася, показують на порожню залізну бочку з масними патьоками по боках. Обіцяють при нагоді, як машина буде йти в район, привезти. Однак з датою не уточнюють.

І до міста далеко – близько сорока кілометрів. Автобус не ходить, попутку можеш зловити, а можеш і простояти цілий день. Туди, то ще нічого, а назад... Де ночуватимеш в чужому містечку?

Добре – сусіди допомогли: хто чим. Ці картоплею, ті салом і мукою, молоком і капустою. Спочатку пригостили, а потім купувати стала – так зручніше почувалася. Якби не добрі люди, то хоч плач.

Проте, помалу владналося.

Хлопцівська компанія зібралася рибу ловити. За селом – канава, в ній запруду зробили, щоб влітку купатися. Глибоко стало – по шию. І риба завелася. Вудочками ніхто не ловить – це ж скільки часу тре, хіба старий Хомук може цілий день на корчі просидіти, комарів ганяти – йому спішити нікуди, літа такі, що все позаду, нема за чим гнатися.

До риби одних хлопчаків тягне, дорослим не годиться в цю забавку гратися – нема коли в гору глянути. Буває, правда, в свято чи в неділю, коли нежнивна пора. То тоді сіткою затягнуть чи кловнею, а так, щоб сидіти – то ні.

Хлопці вирішили рибу глушити. Неподобство "канешно", але слідкувати нікому – роби, що хоч.

Напхали в пляшку карбід, залили водою, тісно закоркували – і в канаву. Самі в рові полягали – чекати вибуху, та аби склом не шмагонуло.

Спочатку шипить, а згодом, як рвоне, немов гранатою – вся риба спливає, встигай збирати з поверхні, поки не очумається.

Однак цим разом щось не спрацювало, видно пляшку погано закрили, бульбашки стали виходити. Чекали-чекали, допоки зірветься, і терпцю не хватило. Тоді здумав піднятися – перевірити, що там не так.

Не встиг розпрямитися, а воно як дасть, аж ворони на дальніх вербах з переляку позлітали, закаркотили.

Невеличкий осколок відскочив прямо Рибаку в шию. Добре, що тільки черконув, а то було б біди. Проте кров так і бризнула. Мотали шию, чим не попадає, руки тряслись – не могли справитися. Червона юшка сильно злякала – не до риби стало. Поки не зупинили, то в такій гарячці були, ніби під машину попали.

Проте, хіба то вперше?... Підлітки пригод шукають на свою голову, неначе гриби в лісі. Як не те, то те... Дай влізти кудись, аби схопити чогось незвичного, ризикнути, героїство показати, а інакше, що то буде за життя?... Одна нудьга сіра.

З карбідом ще дрібниці... Он недавно бомбу в полі відкопали – ото було... Як не пробували ту знахідку небезпечну зірвати – нічого не виходило. Кидали її з мосту високого, жбурляли важким камінням по ній – хоч би тобі що. Тоді розпалили багаття – і туди. Безпрограшний варіант, надійний. Вибухом садонуло так, що й шибки на вікнах де в кого повилітали. Шуму-гвалту наробили...

З району приїжджали розбиратися. Міліції, військових – ціле село наїхало. Довго виясняли-встановлювали – заводяк шукали, тюрмою лякали аби провчити. Жодного хлопця не було, щоб не потрясли, немов грушу, не розпитували годинами, не тримали в кабінеті директора, кусаючи з усіх сторін питаннями. Чудом обійшлося, і не вірилось нікому, що хлопці можуть так триматися й нікого не видати.

– Ти бач, яка в них тут команда зібралася,... – мовив старий вояка-воєнком, – мовчать, як партизани-падпольські, панімаєш ти. Ну хай тільки ще раз спробують щось таке вчверити – більше жаліти не будемо.

За цим приїжджі знялися й поїхали назад до райцентру.

Так і обійшлося...

Молода вчителька старалася знайти підходи до учнів, шукала нових незвичних шляхів до їхніх голів, відмежовувалася од стандартної сухої методики, намагалася збудити цікавість до свого предмету. Дуже вдалим виявилось її вміння читати для класу ліричні вірші, короткі оповідання, які не входили до шкільної програми. Для цього задалегідь виписала кілька літературних журналів, де часто друкувалися молоді талановиті літератори. На фоні програмних заполітизованих творів те, що вона читала, було дійсно цікавим. Учні швидко оцінили намагання вчительки і стали до неї прихильними. Дівчата на перервах не відходили, навіть надходили, дехто сам пробував вірші складати.

Одним теплим осіннім днем в школі проводились змагання з гандболу. В гості приїхали гравці зі спеціалізованої міської спортивної школи, де вчили цій грі професійно. Сільська ж команда славилася вмінням грати на всю область. Не раз вдало виступала за район і не раз здобувала перемоги. Розповідали, буцімто, багато років назад прислали в школу фізрука, який привив любов до гандболу, навчив його

премудростям, які передавалися з часом від класу до класу. Інші казали, що то така байка - просто м'ячі колись виписали саме гандбольні - інших не було, та й площадка спортивна в школі була малою - тільки для гандболу годилася. Де правда, вже тепер ніхто не знав, а гандбол під вікнами класів, на перервах або після уроків, таки процвітав.

Лариса Іванівна прийшла на гру разом з усіма учнями і вчителями - за своїх поболіти-підтримати. Тут вона вперше побачила бешкетника Толіка Рибак новими очима. Юнак виділявся серед учасників гри такою жвавистю, проворністю, силою, блискавичним прийняттям рішень - мимоволі заставляв захоплюватися. Хоча грали в команді десятикласники, хлопець підходив і літами і вмінням. Гандбол видавався вчительці жорстким, грубим, але Толік брав не цим, і дивитися за ним було приємно. Він хитро й технічно кидав м'яч з-під ніг гравців, підкручував його кистю руки, злітав над противниками у високому стрибку і мітко кидав по кутах воріт. Загорілі м'язисті його ноги й руки мелькали полем, немовби їх було у нього не двоє, а десятеро. Команда Рибак змогла перемогти в довгій запеклій боротьбі, і хлопець покидав площадку під аплодисменти, поздоровлення, радісні привітання.

Дорогою до класу хтось з вчителів:

- Рибак наш який красунчик, бачили? Куди йому та школа?... Такому женитися пора, а не за партою сидіти.

Воєнрук почав приставати. Де встрінеться, там пробує притиснутись, шепнути на вухо якісь слова улесливі-сороміцькі, то обніме, то за руку візьме, в очі загляне спокусливо, наче ненароком доторкнеться до тіла - не дає проходу. А то ж школа - хіба ж тут таке можна. Пробувала відбиватися, але ж не подужаєш. Воно і вдячність до нього мала за те, що учнів приструнив. Сказати, не подобався, то - ні. Чоловік гарний, підтягнутий, акуратний, чепуриться вдало - кожній приглянеться. Проте поки в думках сидів Бодя, до інших чоловіків не тягло. Ну подобається, ніде правди діти, але якогось потягу, бажання бути разом не виникало. Може ще й тому - розмова між ними не клеїлась. Схоже, не мав чого розповісти воєнрук, аби заволодіти увагою молодії дівчини. До всього - математичка нашептала, аби держатися від залищальника подалі:

- Він вже не одну мав і кинув. Той ще ловелас... І жінку має законну, але десь поїхала від нього. Рік скоро буде... А може покинула, чи він вигнав - хто його знає?... Чужа сім'я - спробуй розберися, що в них робиться.

- Дякую за інформацію! Буду мати на увазі.

- Нема за що! Боюсь - втюришся в красунчика, а потім плакати станеш. Гони його від себе, допоки не пізно.

Осінь непомітно пролетіла разом з багряним листям на шкільних каштанах. Ще вчора ніби було, а сьогодні й сліду не зосталося. Різно похолодало, калюжі затягнуло льодком, а потім і твердим льодом. В хаті не натопишся - вугілля, торфу не виписали, а дровами - скільки в грубку не підкидай, доброго тепла не діждешся. Вигасне, і відразу холодом тягне од вікон, дверей, тонких стін. Потрібно було з осені утеплити хату загатою з соломи, але хіба ж все передбачиш... Не один рік пройде, поки до всього

дійдеш. Добре, час летить, наче санки з гори. Он вже на носі Новий рік скоро.

Новорічні свята пройшли гарно. В школі ялинку поставили – високу, під саму стелю. Запах хвої – по всіх коридорах. Наряджали разом – і вчителі, і учні. Малеча хороводи водила, співали, танцювали, кожному школяру подарунок вручили – цукерок кілька, яблуко, пряник – в пакуночку з газети.

Весело... аж додому йти не хочеться.

Проте, як це часто буває: де веселяться – там і плачуть.

Отримала наша дівчина листа від подружки. Та писала, що Бодя оженився.

Стало так гірко-прикро – жити не хотілося. Всякого чекала, тільки не такого. На душі сумно, самотньо. Почувалася такою беззахисною, неначе безлиста тополя на вітрі край поля. Ні пригорнутися до когось, ні пожалітися. Хтіла на канікули до батьків – тепер нічого не хочеться. Забитися б десь у нору глибоку і скиглити, мов щеня мале.

А за цим – нова okazія...

Проходила повз ставок – там діти ковзаються. В одному місці, видно, міцним льодом не затягнуло – двоє провалилося. Років семи-восьми. Кричать, а рятувати нікому. Старша дівчина, яка менших пасла, залякла й не знає, що робити. Діти під воду йдуть, а вона стоїть, наче вкопана – злякалася.

Вчителька метнулася до дітей, на ходу скинула з себе верхню одіж, впала на мокрий край проталини і подала дітям рукав скинутої куртки:

– Хватайтесь! Хватайтесь обома руками! Добре тримайтесь, не відпускайте рукава! Ногами, ногами собі помагайте, ліктями, бо не подужаю вас витягти!

На велику радість – зуміли вчепитися, немов кліщами. Тягла – скільки сили мала. І таки спасла. Схватила обох на оберемок та чимдуж до села.

До старшої дівчини:

– Ви де живете?

– Тамо, на горбочку.

– Сама їх досунеш?... Мені одяг потрібно зібрати і запихалась дуже – спочити б на хвилику.

– Досуну-досуну.

– То давай бігом, нехай мати відігріє, бо простудяться. Бач, які мокрі.

Лариса Іванівна схопила свій одяг і помчалася додому. Там позичила в хазяйки трошки горілки, розтерла себе і пірнула в постіль під теплу ковдру, зверху вкрилася, чим в хаті було.

Однак нічого те не допомогло. Цілу ніч морозило, тепло в тіло не йшло. Як не намагалася зігрітися – не виходило. Дрижаки почалися, неначе головою на мороз вискочила.

Напав кашель, піднялась висока температура. Захворіла...

Зранку сусідка забігла. Поклала руку на гарячого лоба й поставила діагноз – простуда, а може й грип і запалення легенів. Не гаючись, полетіла за фельдшером.

Той не забарився... Послухав груди, зміряв температуру і наказав з ліжка не вставати, аби гірше не стало. Виписав порошоків всіляких, чай з малиною порадив пити.

Обіцяв навідуватись щодня.

Важко одній хворіти... Вдень, правда, забіжить хтось. То сусідка, то вчителі, то баба Голька загляне. А вночі одна-однісінька, в грубку дров нема кому підкинути.

Навіть і не думала, що помічник знайдеться. А ще хто!... Уявити тільки -... Толік Рибак!... Якби раніше сказали - нізащо не повірила б. Це ж треба таке!

Хлопець присунувся, наче до себе. Коли стемніло, прийшов, навіть в двері не постукав - добре хоч поздоровався:

- Добри вечір! Як, ви тут, Ларис Ванівно? Не здоровиться? Голова болить? Зараз вам чайку зготую на звіробої, меду захватив.

- Дякую, - простогнала, - кого не чекала - того не чекала. Але не затримуйся біля мене. Вдома шукатимуть. Сама помалу справлюсь.

- Куди вам? Лежіть тихенько... Мені не в тяжість... Натоплю, напою вас. Без цього - з хати не виженете. Будете тут сама пропадати?... Не дам - щоб ви не казали.

Хлопець заходився хазяйнувати: наносив дров і натопив грубку, води заніс і заварив трав'яного чаю, навів порядок у хаті, підмів, поскладав, постіль поправив, подушку злежану підбив, вкрив тепліше. Робив все вміло, старанно, дбайливо. Хвора пробувала протестувати, випроваджувати його додому, проте ніби не чув. Ладнав своє і не звертав на неї увагу.

Коли попорався, став напувати гарячим, з ложки медом кормив, змусив з'їсти щось трохи, аби сили набиралася. Після цього сів біля ліжка й почав оповідати про сільські новини, про школу, вчителів, про те, як святкували новорічні свята. Неочікувано розповідав вміло, перекривляв, насміхався, дотепно малював портрети знайомих. Втопившись від розповідей, взявся за журнал, що лежав відкритим на столі. Довго читав оповідання - вже невміло, запинаючись, допоки Лариса Іванівна не заснула.

Вона забивалася у нетривкий сон, наче провалювалась в глибоку яму, виринала з нього на короткий час, марила, на мить знову приходила в себе. Просинаючись, відчувала поряд себе теплу душу, чула, як хтось тримає її за руку, гладить по ній, немов дитину, посилає прохолоду в гаряче тіло, віддає краплини ласки і співчуття. В цю малу мить їй було приємно, хороше, але хвороба тут же затьмарювала мозок і вкотре брала верх, туманила.

Толік став приходити щовечора. З ним стало затишно, не самотньо. Пробувала його гнати від себе, однак і слухати не хотів. Змушена була змиритися, та й сили не було сперечатися. Коли легшало, говорила з ним:

- Йди додому, що про мене люди подумують. Ти ж он, як вигнався, майже дорослий, а я дівчина молода, не можна нам разом, ще й вночі.

- Хай собі думають, що хочуть, мені яке діло до того. Сказав - не піду, знать - не піду, поки на ноги не встанете. І за людей сильно не переживайте. Ніхто про мене не знає й не бачить, що тут сиджу. Я ж тихцем, покрадьки, а до вас, коли стемніє, не заходять. Не переймайтеся, хворійте собі тихенько й виздоровлюйте.

- А твої хіба не хватяться? Не питають, де ти ночами пропадаєш?

- Не-а... Я вже давно сам по собі. Малим мене не вважають. Як робиш на рівні зі

всіма, то й сприймають тебе вже дорослим, рівним стаєш, а я по хазяйству все роблю, батьки в мене зношені, сили не мають. І город на мені, і хата, і худоба. Школа тільки ваша мішає. Але хай уже, дотягну цей рік і покину. Надоїла, мов гірка редька. Батько каже: штани протираю, а толку ніякого. І серед менших вже невдобно.

- Все рівно боюсь я за тебе й за себе. Прознають, що ми вдвох тут ночі проводимо - ославлять на все село. Тобі може й нічого, а я ж вчителька, і ти все-таки школяр.

- Лежіть, вчителька... Хвора ви перш за все... Вчителька, школяр... Та ви тільки на п'ять років старші за мене. Я таким дівчатам на селі "ти" кажу і на танцях запрошую. Погано вам зі мною?

- Ні... Добре... Затишно... Самій було тоскно, а з тобою затишно.

- От бачите...

Через кілька днів Ларисі Іванівні погіршало. Кашель посилювся. Чаї-порошки не допомагали. Фельдшер став заходити по три рази на день. Виходив із заклопотаним виглядом. Жінки на вулиці шепотілися, що новій вчительці геть погано, не знали чим допомогти, тривожилися. В лікарню треба було б везти, але мов на біду дороги замело - не пройти, не проїхати. Та який світ далекий до лікарні - поки довезеш на цьому холоді, може заклакнати й здорова людина, а тут така хвора. Тільки чекати залишається, може молодий організм впорається.

Толік чекати не збирався. Подався на Іванчиків хутір, де жила старезна баба знахарка. Багатьох спасала, до всякої хвороби своє зілля мала. Проте до неї рідко хто тепер звертався - своя ж медицина є, а зілля то ніби все не те, відживше, забобонне. Однак коли іншого виходу не має - в що хоч повіриш.

Хлопець приніс з собою пучок засушеної трави-багна і мазі чорної неначе дьоготь, корою дуба пахла, полином, грибами-мухоморами.

Взявся поїти-натирати вчительку. Не побоявся розкрити молоде дівоче тіло, спину, груди. Сліп од нього, але так переймався хворою, що спокуси не вчував. Бажання спасти дівчину було таким сильним - брало верх над усім.

Вона ж відчувала на собі його міцні, дужі руки, десь у півсвідомості сприймала його близькість, його силу. Сама того не тямлячи, стала віддаватися його волі, підкорятися.

Скільки пролежала в напівпритомності, не пам'ятала. Дійшла до тями, коли ніби хтось легенько торкнувся губ, наче тяж губами. Розкрила очі - в хаті нікого. Пробивається вранішнє сонце, за вікном синички чиркають-пурхають, натоплено, прибрано, зіллям чарким пахне.

Здається відпустило...

Фельдшер зрадів. Хвора пішла на одужання. Трохи часу пройде, й буде вставати.

Вночі знов Толік... Якийсь такий близький-близький, дорослий, сильний. Згадала, що ввижався у хворобливому сні чи безпам'ятстві - таким, яким бачила на спортивному майданчику, а ще... Ще нібито цілував її... торкався губами лоба, щік, рук... Ой!... Йой!... Мамочко рідна!... Здається розтирав її, бачив голою, торкався всього тіла. В очах потьмарилося... Стало знов гаряче, однак якимось вже по-другому. Міцно стулила очі й не відкривала - боялася глянути на свого спасителя. Думка шугала в голові соромом,

ніяковістю, але разом з тим зі страхом усвідомлювала, що їй приємно, що їй було добре з ним, що не хотілося тепер, аби йшов.

Минуло ще кілька днів, і звелася зовсім на ноги.

Коли вкотре прийшов Толік – засоромилася... Дуже... Не знала, що казати, як повернутися, як бути далі.

Проте хлопець такому не піддавався. Він вже почув свою владу над нею. Раптом підійшов геть близько, ніжно взяв за руки, глянув проникливо в очі – мовчки. А тоді поцілував... Довго-довго – губами, неначе в саме серце. Спочатку пробувала пручатися, відштовхувати, а там і не зогледілася, як обм'якла, подалася всім тілом до нього. Руки самі сплелися на його шиї, стали мимо її волі обіймати.

Від цього поцілунку згубила розум, не знала, що робить. Мовби й нехотячи, неочікувано, в якомусь потязі-дурмані поринула в незвідане, ще зовсім нове, неспробоване, тайне, затяжне... В голові закрутилося, обдало солодкою млістю...

Під ранок проснулася в його обіймах...

Ніби ще втома, але вже легко-легко... І приємно-хороше...

Раптово схаменулася-схватилася. В голову вдарило: "що накоїла?". Як тепер далі бути? Як на люди вийти? Що робити?... Ану, хто визнає – зітруть на порох, розтопчуть... Зі школярем!... З учнем!... Вчителька!... Як, як, як на її найшло, як допустила таке, як піддалася?...

– Вставай! Вставай! Чуєш, Анатолію, скоренько вставай!

Хлопець відкрив очі і потягнувся руками до неї. Відскочила, немов ошпарена:

– Ти уявляєш, що тепер буде? Можеш представити, що почнеться? Ото наробили з тобою!

– Лар... Лар... Ларисо Іван... Послух... посл...

– Мовчи, мовчи... Прошу – нічого зараз не кажи. Будь ласка – нічого.

– Та я...

– Прошу тебе... Не говори... Йди,... йди поки ніхто не помітив. Згодом може поговоримо, а зараз – йди, прошу тебе... І заклинаю – нікому не розкажуй, пожалій мене.

Хлопець слухняно пішов.

Залишившись наодинці, вчителька довго себе терзала-корила. Переймалася страхом. Боялася, що Рибак рознесе по селу, буде хвалитися, та цим покладе кінець і вчителюванню, і її людськості. Однак, втомившись від тих терзань, пускала в голову картинку: згадувала Толікові руки, його увагу, піклування, обійми, ласки. Не мала сили позбутися цього, не повертатись мислями до відчутих приємностей.

Після школи додому не пішла, аби не наразитися на нову зустріч з Рибаким. Вирішила змагатися з собою й не поступатися. Якраз вчасно запросив у гості до себе Борис Степанович. Скористалася нагодою.

В гостях у директора було нудно. Так, ніби на зборах. Все якесь, наче надумане, наче для того, щоб залишити відстань між вчителькою та директором. І шанобливо, і уважно, і вишукано, але живого – ні капинки. До того ж, встигла зловити на собі погляд

ревниво-заздрісний директорської дружини. Зрозуміло: молода, приваблива, якби чогось не вийшло.

Хотілося все ж забутися.

На другий день сама набилася в компанію – вже до молодших, тих, хто вчителює тільки років зо три – ровесники майже. Цікаво має бути.

Ці вели себе, як з рівнею. Протиставляли старшим, старалися показати свою сучасність, що не піддаються знебарвлюючому впливу шкільних довгожителів. Грали в карти, вмикали голосно музику, травили анекдоти. Здавалося б – чого більше треба? Все, мов недавно в гуртожитку. Однак не заходило... Чогось і цього не сприймала Лариса Іванівна – не тягло... Точнісінько неначе до воєнрука. Знов згадала, як просто й невимушено з Толіком, як все-таки затишно з ним. І розголосу, здається не наробив, вдовольнив її прохання.

Находившись по гостях, стала після уроків вертатися до себе, в своє помешкання.

Рибак, напевно слідив за нею. Видно бачив: перестала з дому збігати.

Чекати не заставив. Взявся з порога, вгледівши заплакані очі:

– Заспокойся, дурненька, – перейшов на "ти" і цим ще більше приголомшив дівчину, – ну чого ти нервакуєш? Що такого нового сталося в цьому житті?... Хлопець з дівчиною зійшовся – та таке на кожному кроці. Ну вчителька ти, і що?... Не людина?... Перестань себе зводити, нічого не трапилось... Я тебе не по-ки-ну! Чула?... Не по-ки-ну! Мені добре з тобою... Закінчу скоро восьмий клас, піду працювати й будемо разом відкрито жити, як всі люди. Схочеш – поженемось. А зараз потерпимо-поховаємось. Ніхто про нас не знає, я постараюсь. Ну!... Чого ти, Ларко?

– Ларко???... Може й в школі будеш так називати?

– (Зареготав)... Не!... В школі нічо не міняється. Буду тебе шанувати-величати. Навіть краще тобі буде – в обід не дам, дражнити перестану.

– І на цьому дякую. Заспокоїв... Але, як тепер жити буду, й сама не знаю.

– Я знаю... От дай пригорну, обніму – тоді й почувеш себе.

Дійсно, обняв і ніби все відлетіло, ніби відпало, мов грязюка з підшов. Справді почула полегкість, почула його силу, захист – те, чого так не вистачало в її житті.

"Ну, що ж – нехай буде, як вже буде. Може так і судилося, може так і написано на долі" – подумала в обіймах.

Тим часом на світі потепліло. Сніг почав танути й збігати з землі ручаями. Зима поступилася зеленому, барвистому, гамірному. Вербові котики змінилися черемхою, проліски й підсніжники тюльпанами. Цвіло-квітнувало...

Немов набравшись сили від весни, розквітла після важкої хвороби й Лариса Іванівна. Кидалося в очі, як вона ще погарнішала, стала якоюсь привабливо-загадковою, з якимось новим чаруючим виглядом, однак одночасно і дорослішою, задуманою в щось своє. Діти в школі помічали, коли вона частенько відволікалася од уроку, замріяно кудись неначе відлітала, повертаючись часом з тривогою на лиці, а часом усміхнена. Можна було думати, що закохалася в когось, але ж скільки не підглядали, нікого поблизу не бачили. Вирішили, що весна так подіяла.

А нова пара, яка потайки з'явилася в селі, переживала, напевне, найкращі свої часи. Вони й миті вже не могли одне без одного. Дочекатися вечора не мали сили й терпцю. Рахували до зустрічі не години, а хвилини, секунди. В обіймах жили, поцілунками напивалися, близьстю заміняли собі сон та їжу. Світ поза ними перестав існувати, він був тільки для того, аби міняти день на очікувану ніч, аби бути свідком їхнього неземного блаженства.

Під вікнами хат набубнявілися, почали розпускатися червоні півонії, ванільним запахам стали манити півники, зелене жито піднялось у полі до колін – ознака закінчення шкільного року. Десятикласники вирядилися в нове вбрання і прийшли до школи з великими букетами.

Останній дзвоник... Для багатьох шкільне безтурботне життя закінчилося.

З великим полегшення зустріла цей день Лариса Іванівна. Всі тривоги й переживання залишалися позаду. Її обранець перестає бути школярем і вони матимуть право на відкрите спілкування. Вони витримали, вдержали в таємниці свої почуття, своє спільне раннє життя, яке піддавали такому великому ризику. Загроза розкриття їхніх таємних стосунків тепер не висіла над ними, не затьмарювала їхнє щастя.

Молода вчителька стояла на шкільній лінійці і невимовно раділа. Це був її день. День, якого вона так чекала.

Несподівано директор школи виступив з оголошення про її героїчний вчинок – спасіння утопаючих малюків. Їхня сестра вирішила нарешті признатися й розповісти про зимову подію матері, а та – директору.

Оплески великого гурту вчителів, учнів, батьків посипалися на приголомшену Ларису Іванівну, немов рясний дощ при сонці. Діти засипали її букетами, затискали обіймами, дорослі – потисками рук.

Вчителька густо почервоніла від такої уваги, знітилась, однак почувала себе такою задоволеною, такою щасливою, що аж дух переймало. В цю саме мить вона почула всередині себе, деś під серцем, якесь таке, якого ще ніколи не відчувала.

А може то ще тільки так здалося...

Олександр Мінович